

ПІДГОТОВКА ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

ДЕМЕДІЮК Сергій Васильович - начальник управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України

МАРКОВ В'ячеслав Валерійович - кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК **341.1:343.346.8:331.363**

Стаття посвячена аналізу проблем, котрі виникають в час підготовки та підвищення кваліфікації правоохоронців, задіяваних в боротьбі з кіберзлочинністю. В статті проаналізовані статистичні дані, котрі свідчать про актуальність даної проблематики, розглянуто зарубіжний досвід та досліджено проблемні питання, котрі виникають в сфері підготовки та підвищення кваліфікації працівників в сфері протидії кіберзлочинності. В статті пропонується шляхи удосконалення підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в даній сфері протидії злочинності.

Ключові слова: боротьба з кіберзлочинністю, правоохоронні органи, підготовка фахівців.

Постановка проблеми

Використання інновацій у діяльності органів правопорядку є особливо важливим елементом для ефективного попередження та розслідування правопорушень, створення умов для недопущення негативних тенденцій у суспільстві, сталого розвитку економіки та політичної стабільності. Переломним інноваційним моментом у правоохоронній сфері стало виокремлення у самостійне управління в структурі кримінальної міліції підрозділу, що спеціалізується на боротьбі з високотехнологічним, антисоціальним явищем – кіберзлочинніс-

тю. І хоча формування якісного кадрового складу регіональних підрозділів управління ще триває, вже сьогодні можна говорити про здобутки, які дозволили зберегти мільйони гривень фізичним та юридичним особам, припинити низку кримінальних схем з контрафактною продукцією, призупинити темпи розповсюдження дитячої порнографії в мережі Інтернет. За рахунок вказаних заходів вдалося значно підвищити імідж та авторитет нашої країни у світі [1].

Діяльність цього підрозділу є досить динамічною та потребує значного інтелектуального потенціалу правоохоронців, що обумовлено високою швидкістю розвитку техніки, мобільністю кіберзлочинців їх нерідкою високоосвіченістю у технічній сфері.

Функціональна структура управління передбачає поділ на відділи відповідно до специфіки окремих видів злочинної діяльності [2, с. 79]. Одним із цілої низки проблемних питань [3], [4], [5], яке стоїть перед управлінням, є підготовка кваліфікованих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми

Питаннями вивчення підготовки фахівців для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю займалися О. М. Бандур-

ка, А. В. Вінаков, А. В. Войціховський, М. Ю. Літвінов, О. В. Манжай, В. В. Марков, В. В. Носов, Д. Й. Никифорчук, Л. А. Осипенко, М. М. Перепелиця, В. В. Тулупов, В. Г. Хахановський та багато інших авторів.

Дана стаття має на меті проаналізувати підготовку та підвищення кваліфікації фахівців системи боротьби з кіберзлочинністю, а також запропонувати шляхи удосконалення такої діяльності.

Виклад основного матеріалу

Однією з найхарактерніших рис сьогодення є стрімкий перехід людства із сфери матеріальних відносин у сферу відносин у кіберпросторі. Так, за даними Міжнародного союзу електрозв'язку, на кінець 2014 року всесвітньою мережею Інтернет користувалося майже 3 млрд. осіб, а глобальний рівень проникнення Інтернету становить 40,4 відсотки [6]. За даними Держстату України станом на I квартал 2015 року кількість абонентів мережі Інтернет в Україні склала 6,0 млн. осіб [7]

Проникненню Інтернету у суспільне життя громадян суттєво допомагає розвиток та поширення мобільного зв'язку в Україні. Так, за даними Держстату України станом на кінець I кварталу 2015 року кількість абонентів мобільного зв'язку в Україні склала 61573 тис. [8]. Така велика кількість абонентів пояснюється тим, що багато жителів України має по декілька мобільних телекомунікаційних пристроїв, у тому числі мобільні телефони із 2 SIM-картками, саме тому кількість абонентів мобільного зв'язку перевищує кількість населення України. При цьому необхідно відмітити, що на кінець 2013 року мобільний зв'язок в Україні відчутно посунув стаціонарний: 88 % мешканців країни були користувачами мобільного зв'язку [9].

Також слід зазначити, що все більше фінансово-розрахункових операцій здійснюється з використанням електронних засобів з використанням дистанційного банківського обслуговування, витісняючи готівкові розрахунки. Так, у 2014 році, як і попереднього року, українці найчас-

тіше через Інтернет купували побутову та комп'ютерну техніку та електроніку (72% онлайн-покупців сказали, що купували цю категорію товарів за останні 12 місяців). Переважна більшість (93%) українських онлайн-покупців у 2014 році продовжили користуватися торговими площадками та сайтами з оголошеннями, що розміщені в мережі Інтернет [10].

Досягненнями науково-технічного прогресу користуються не тільки пересічні громадяни, але й представники кримінального світу. Злочинці опановують та використовують у своїй протиправній діяльності можливості сучасних інформаційних технологій. Збільшення кількості кіберзлочинів, їх висока технологічна складова зумовлюють потребу у підготовці кваліфікованих фахівців для відповідних правоохоронних органів, які здатні на високому професійному рівні протидіяти цьому негативному явищу, а також проводити наукові дослідження. Для цього працівники органів внутрішніх справ, які займаються розслідуванням кіберзлочинів, повинні мати не тільки високу кваліфікацію, професійний досвід, але й володіти знаннями з різних галузей науки і техніки, в тому числі повинні вміти грамотно застосовувати новітні комп'ютерні технології, сучасні засоби комп'ютерної техніки.

Так, наприклад, для того щоб слідчий правильно сформулював запитання до експерта, він повинен знати більшу частину відповіді на своє питання та розбиратися в термінології. А щоб знати спеціальні терміни, йому потрібно уявляти їх зміст. Тобто, йому самому треба володіти спеціальними знаннями в галузі інформаційних технологій. При цьому наприклад, О. В. Орлов звертає увагу, що особи, які займаються розслідуванням злочинів такого роду, і працівники судової системи у більшості своїй не мають спеціальних знань у сфері нових комп'ютерних технологій, що спричиняє помилки в кваліфікації та розслідуванні злочинів. Також він зазначає, що в правоохоронних органах відсутня необхідна кількість фахівців, що розбираються в сучасній техніці і здатних

оперативно виявляти і розслідувати кіберзлочини [11].

Особливу увагу при підготовці та підвищенні кваліфікації відповідних фахівців потрібно приділяти практичній складовій навчання. Для цього необхідно не лише проводити класичну підготовку силами кафедр, але й створити навчальну лабораторію, яка б дозволяла вирішувати завдання:

- навчання прикладним навичкам забезпечення кібербезпеки з використанням правових, організаційних та програмно-технічних рішень;
- розробки науково-методичного забезпечення тактико-технічних особливостей забезпечення кібербезпеки;
- супроводження технічного обладнання;
- залучення до виконання консультативних та експертних завдань.

Досвід функціонування подібних лабораторій в частині протидії кіберзлочинності існує у провідних вищих навчальних закладах світу. Так, в університеті Пердью (США) функціонує «The Purdue University Cyber Forensics Lab», яка, окрім суто наукових та навчальних функцій залучається до проведення комп'ютерно-технічних експертиз. Подібний підрозділ (UCD Centre for Cybersecurity & Cybercrime Investigation) існує й у провідному європейському виші з надання освіти у сфері протидії кіберзлочинності Дублінському університетському коледжі (University College Dublin). Вказані лабораторії надають також платні послуги з дистанційного навчання. Повний курс дистанційного навчання у Дублінському університетському коледжі з питань протидії кіберзлочинності коштує близько 7 тис. євро [12, с. 142-143].

Проблема якісної підготовки кадрів для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю є характерною не лише для України. Наприклад, у Німеччині відповідних фахівців добирають з числа випускників технічних вишів, у Російській Федерації їх готує Московський університет МВС Росії за спеціальністю «Інформаційна безпека», у США для підготовки даних фахівців іс-

нують спеціалізовані курси в Академії ФБР [13, с. 88].

У Харківському національному університеті внутрішніх справ на підставі наказу МВС України від 20.11.2012 № 1062 функціонує факультет підготовки фахівців для підрозділів боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми (далі – факультет). На факультеті здійснюється підготовка фахівців за напрямками підготовки «Системи технічного захисту інформації» та «Правознавство» спеціалізації «боротьба з кіберзлочинністю» та «боротьба з торгівлею людьми».

Необхідно підкреслити, що спеціальні знання у сфері інформаційних технологій повинні бути не тільки у працівників підрозділів боротьби з кіберзлочинністю та судових експертів, але й у працівників прокурорсько-слідчого і суддівського корпусу.

На наш погляд, з метою підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів по боротьбі з кіберзлочинністю необхідно вжити таких заходів:

- в обов'язковому порядку всіх працівників, які приймаються на службу в ОВС, перевіряти на знання ними сучасних інформаційних технологій на певному визначеному рівні, достатньому для ефективного виконання покладених на них функціональних обов'язків;

- приділяти особливу увагу придбанням і закріпленню працівниками навичок по роботі з комп'ютерними технологіями, використовуючи для цього можливості відомчих навчальних закладів;

- в обов'язковому порядку не рідше одного разу на рік підвищувати рівень навичок по роботі з комп'ютерними технологіями суб'єктів розслідування на базі наукових та освітніх установ МВС України або в рамках перепідготовки та підвищення кваліфікації, використовуючи систему дистанційного навчання;

- у рамках проведення службової підготовки підвищувати рівень навичок всіх працівників ОВС по роботі з комп'ютерними технологіями на базі наукових та освітніх установ МВС України з обов'язковим проведенням рубіжного контролю знань;

– залучати висококваліфіковані кадри для забезпечення роботи з комп'ютерною інформацією, які мають відповідний рівень знань і досвід спілкування із засобами комп'ютерної техніки.

Висновки

Хотілося б відмітити, що високий фаховий рівень підготованості особового складу правоохоронних органів у галузі інформаційних технологій стане запорукою ефективної протидії кіберзлочинності.

Через різке падіння курсу гривні заробітна плата українських ІТ-фахівців з приватного сектору економіки, які отримують її в доларовому еквіваленті, стала в кілька разів перевищувати заробітну плату фахівців, зайнятих у бюджетній сфері. Природним чином, це прискорило відтік висококваліфікованих ІТ-спеціалістів із бюджетних організацій у приватні структури. При нинішньому рівні заробітної плати «бюджетників» не доводиться очікувати напливу великої кількості талановитих молодих фахівців із цивільних технічних вишів до правоохоронних органів України.

Враховуючи цю тенденцію, можна стверджувати про необхідність зосередження підготовки та підвищення відповідних фахівців у системі відомчої освіти МВС України.

Література

1. Марков В. В. Роль інноваційних технологій у сучасній правоохоронній діяльності / В. В. Марков // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 651-654 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13mvvcpd.pdf>.

2. Литвинов М. Ю. Деятельность управления по борьбе с киберпреступностью МВД Украины на современном этапе / М. Литвинов // Борьба з Інтернет-злочинністю: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 12-13 червня 2013 р.). – Донецьк : ДЮІ МВС України, 2013. – С. 78-79.

3. Манжай О. В. Правові засади захисту інформації : навчальний-посібник / О.В. Манжай. – Харків : Ніка Нова, 2014. – 104 с. – з іл.

4. Манжай О. В. Проблеми нормативно-правового забезпечення боротьби з кіберзлочинністю в Україні / О. В. Манжай // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 646 – 650 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2013_1_109.pdf.

5. Manzhai O. V. Procedure Analysis of the Special Investigative Actions Through Cyberspace in Countries of Common and Continental Law / Oleksandr V. Manzhai // Internal Security. – 2012. – № 1 (4). – P. 141-152.

6. Измерение информационного общества – отчет 2014 год. Резюме // Международный союз электросвязи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS_2014_Execsum-R.pdf.

7. Сфера інформатизації // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=151&language=uk>.

8. Мобільний зв'язок // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=149&language=uk>.

9. Україна – країна мобільного зв'язку // Київський міжнародний інститут соціології. – 04 січня 2014 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=224>.

10. Українські онлайн-покупці стали активніше купувати через соціальні мережі. Прес-реліз. // GfK Ukraine. – 01 квітня 2015 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gfk.com/ua/Documents/Press%20Releases/20150401_gfk_rel_online_shopping_ukr.pdf.

11. Орлов О. В. Державне управління підготовкою фахівців у сфері кібербезпеки / О. В. Орлов // Державне будівництво. – 2013. – № 2 [Електронний ресурс]. – Ре-

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу проблем, що виникають під час підготовки та підвищення кваліфікації правоохоронців, що задіяні у боротьбі з кіберзлочинністю. У статті проаналізовано статистичні дані, які свідчать про актуальність даної проблематики, розглянуто зарубіжний досвід та досліджено проблемні питання, які виникають у сфері підготовки та підвищення кваліфікації працівників у сфері протидії кіберзлочинності. У статті запропоновано шляхи удосконалення підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у даній сфері протидії злочинності.

SUMMARY

The article deals with the analysis of training and further professional development of specialists in cybercrime combating. Considering statistics, foreign experience and problem areas of training law enforcement officers, the authors come to the conclusion that not only cybercrime combating experts and court forensics should be trained to understand the IT sector but prosecution and judicial officers must also have expertise in new information technologies. To improve the police work in the area of combating cybercrime law enforcement officers should be tested for IT knowledge and trained in educational institutions within the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

жим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/3/01.pdf>.

12. Тулупов В. В. Рекомендації щодо підготовки фахівців з комп'ютерно-цифрових експертиз / В. В. Тулупов, І. М. Рязанцева // Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності: матеріали між-

народ. наук.-практ. конф. (Харків, 12 листопада 2014 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : Права людини, 2014. – С. 170-173.

13. Літвінов М. Ю. Світова та українська практика боротьби з кіберзлочинністю / М. Ю. Літвінов // Право і безпека. – 2014. – № 1 (52). – С. 85-89.